

Privaatrecht Actueel

Peildatum waardebepaling ontbonden huwelijksgemeenschap

Prof. mr. A.J.M. Nuytinck, hoogleraar privaatrecht, in het bijzonder personen-, familie- en erfrecht, Erasmus Universiteit Rotterdam en hoogleraar burgerlijk recht, in het bijzonder personen- en familierecht, Centrum voor Notarieel Recht, Radboud Universiteit Nijmegen (nuytinck@kabelfoon.nl)

Tekst voor omslag van WPNR

De auteur gaat in op een belangrijke recente uitspraak van de Hoge Raad over de peildatum voor de waardebepaling van de ontbonden huwelijksgemeenschap.

1. Inleiding

De jurisprudentie van de Hoge Raad over de zogenaamde peildatumproblematiek blijft maar aanhouden. Verwonderlijk is dit in deze crisistijd natuurlijk niet. Juist in een periode waarin de waarde van met name onroerende zaken daalt, is het van groot belang te weten naar welk tijdstip deze zaken moeten worden gewaardeerd, in het bijzonder als deze deel uitmaken van een door echtscheiding ontbonden huwelijksgemeenschap die moet worden verdeeld.¹ De recentste uitspraak van de Hoge Raad hierover dateert van 8 februari 2013 en bevat een belangrijke aanvulling op eerdere jurisprudentie met betrekking tot het verschil tussen een feitelijke verdeling en een juridische verdeling, met welke laatste term ik de verdeling in de zin van art. 3:182 BW bedoel.²

2. De beschikking van de Hoge Raad met kort commentaar

Bij de lezers van dit tijdschrift mag bekend worden verondersteld dat het bij de problematiek van de peildatum bij de verdeling van goederenrechtelijke gemeenschappen in beginsel gaat om de waarde ten tijde van de verdeling behoudens afwijking krachtens partijafsprake of eisen van redelijkheid en billijkheid, waarbij de Hoge Raad een voorkeur heeft voor de feitelijke verdelingsdatum, te weten – in de woorden van Burgerhart³ – het moment waarop het goed ter vrije, feitelijke beschikking komt van de deelgenoot die door partijen als verkrijger wordt beschouwd.⁴ In de beschikking van 8 februari 2013 herhaalt de Hoge Raad de hoofdregel en de uitzonderingen hierop in rechtsoverweging 4.2.1.

¹ Zie in dit verband ook P. Blokland, W. Burgerhart en W.D. Kolkman, 'Hanteerbaar familievermogensrecht in tijden van crisis', *WPNR* 2013-6966, p. 186-198.

² HR 8 februari 2013, LJN: BY4279, *NJ* 2013, 201 (concl. A-G E.B. Rank-Berenschot), m.nt. L.C.A. Verstappen.

³ W. Burgerhart, *Waarde en erfrecht. Beschouwingen over de waarde van een onderneming in het erfrecht en enige verwante wetten* (diss. Nijmegen), Deventer: Kluwer 2008, p. 260.

⁴ Voor meer vindplaatsen verwijs ik naar mijn AA-annotatie van HR 2 december 2011, LJN: BU6591, *NJ* 2012, 173 (concl. plv. P-G C.L. de Vries Lentsch-Kostense), m.nt. L.C.A. Verstappen; AA 2012, p. 123-129, m.nt. A.J.M. Nuytinck, in het bijzonder AA 2012, p. 128-129, punt 6 en de voetnoten 16 en 17 (*op de grens van*

‘4.2.1 Zoals ook het hof heeft overwogen, geldt als peildatum voor de waardering van de tot de huwelijksgoederengemeenschap behorende goederen in de regel de datum van de verdeling. Dit is slechts anders als partijen een andere datum zijn overeengekomen, of als op grond van redelijkheid en billijkheid een andere datum moet worden aanvaard (vgl. HR 22 september 2000, LJN AA7205, NJ 2000/643).’

Maar dan laat de Hoge Raad hierop in rechtsoverweging 4.2.2 een belangrijke aanvulling volgen met de mededeling dat een feitelijke verdeling niet zonder meer betekent dat er ook sprake is van een verdeling in de zin van art. 3:182 BW.

‘4.2.2 Het hof heeft echter ten onrechte overwogen dat in de enkele omstandigheid dat partijen de tot de huwelijksgoederengemeenschap behorende goederen (de auto uitgezonderd) met wederzijdse instemming feitelijk hebben verdeeld, ligt besloten dat zij een verdeling als bedoeld in art. 3:182 BW zijn overeengekomen. Deze feitelijke verdeling met wederzijdse instemming impliceert immers niet zonder meer dat partijen het ook eens zijn geworden over de financiële consequenties die de verdeling van de goederen voor ieder van hen heeft (het ontstaan van vorderingen uit over- en onderbedeling). Ter voorkoming van misverstand wordt in dit verband opgemerkt dat uit HR 23 november 2007, LJN BB6176, NJ 2007/624 niet anders kan worden afgeleid, omdat in die zaak in hoger beroep niet langer de verdeling van de voormalige echtelijke woning aan de orde was, maar nog slechts de waardebeoordeling daarvan.’

Mij lijkt dat de Hoge Raad hiermee de auteurs gelijk heeft gegeven, die van mening zijn dat de vaststelling van de (eventuele) vordering uit overbedeling een noodzakelijk onderdeel van de verdeling vormt, te weten – onder anderen – Breederveld, Meijer en Van Mourik (anders Kersten).⁵ Overigens vormt de tekst van art. 3:185 lid 2, aanhef en onder b, BW inzake de zogenaamde ‘adiudicatio’ (rechterlijke verdeling) een duidelijke ondersteuning van hun standpunt, anders dan de definitie van de contractuele verdeling zelf in art. 3:182 BW. Een en ander laat echter onverlet dat de mogelijkheid bestaat dat partijen niet protesteren tegen de financiële consequenties van de verdeling, met andere woorden: het ontstaan van de vordering uit overbedeling accepteren, zodat kan worden gesteld dat partijen op grond van art. 3:35 BW over en weer erop mogen vertrouwen dat de feitelijke verdeling wél tevens als juridische verdeling in de zin van art. 3:182 BW heeft te gelden. De Hoge Raad brengt deze zienswijze tot uitdrukking in rechtsoverweging 4.2.3.

‘4.2.3 Het vorenstaande neemt niet weg dat, indien aanvankelijk uitsluitend een feitelijke verdeling met wederzijdse instemming heeft plaatsgevonden, en protest in verband met de financiële consequenties daarvan uitblijft, partijen onder omstandigheden op de voet van art. 3:35 BW over en weer erop mogen vertrouwen dat de wederpartij ook rechtens met de verdeling instemt.’

Ten slotte zegt de Hoge Raad in rechtsoverweging 5.3 ook nog iets over de schadevergoeding die de ene partij moet voldoen aan de andere partij ingeval eerstgenoemde in gebreke blijft de schuld uit overbedeling aan laatstgenoemde (tijdig) te betalen. In dit geval is er, althans zonder afspraken van partijen hierover, geen plaats voor een rentevergoeding die uitsluitend is gebaseerd op de maatstaven van redelijkheid en billijkheid, maar slechts voor betaling van

huwelijksvermogensrecht en verbintenissenrecht: wanneer ontstaat de verrekeningsvordering van artikel 1:141 lid 1 BW en wanneer is zij opeisbaar?).

⁵ B. Breederveld, W.R. Meijer en M.J.A. van Mourik; anders H.L.J.M. Kersten. Voor vindplaatsen van publicaties van deze auteurs hierover verwijs ik naar de conclusie van A-G E.B. Rank-Berenschot vóór HR 8 februari 2013, LJN: BY4279, NJ 2013, 201, punt 4.10 en voetnoot 29.

wettelijke rente in de zin van art. 6:119 BW, die alleen aan de orde kan komen bij verzuim van de schuldenaar als bedoeld in de art. 6:81 e.v. BW, welk verzuim in beginsel pas intreedt na ingebrekestelling van de schuldenaar overeenkomstig art. 6:82 BW, tenzij zich een van de drie in art. 6:83 BW genoemde uitzonderingen voordoet.

'5.3 (...) De schadevergoeding, verschuldigd wegens vertraging in de voldoening van een geldsom, is in art. 6:119 BW geregeld. Deze vergoeding moet worden berekend over de tijd dat de schuldenaar met de voldoening in verzuim is geweest.

Met dit wettelijk stelsel is onverenigbaar dat een gewezen echtgenoot, zonder in verzuim te zijn geraakt, zonder meer op aan de maatstaven van redelijkheid en billijkheid ontleende gronden zou zijn gehouden om aan de andere gewezen echtgenoot een rentevergoeding te betalen over een wegens overbedeling verschuldigde geldsom. (...)'

3. Conclusie

Het is nuttig voor de rechtspraak om te weten dat de Hoge Raad de vordering uit overbedeling als een essentieel onderdeel van de verdeling beschouwt en dat hij nalatigheid ter zake van de betaling van de schuld uit overbedeling niet sanctioneert met een op de maatstaven van redelijkheid en billijkheid gebaseerde rentevergoeding, maar met de verschuldigdheid van wettelijke rente voor zover bij de schuldenaar sprake is van verzuim. Ook uit de onderhavige beschikking van de Hoge Raad blijkt weer eens hoe belangrijk het is dat rechtshulpverleners – of dit nu advocaten, (kandidaat-)notarissen, mediators dan wel anderen zijn – in de praktijk telkens goed letten op de verhouding tussen het familievermogensrecht (Boeken 1 en 4 BW) enerzijds en het algemene vermogensrecht (Boeken 3, 5 en 6 BW) anderzijds.